

PRECEDENTUL KOSOVO – EFECTE SIMILARE ASUPRA ALTOR STATE – STUDIU DE CAZ: GEORGIA ȘI UCRAINA

Drd. Ioan-Sebastian BUDUROI

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
10.55535/GMR.2024.4.29

Kosovo, the battlefield of the last major conflict in the Yugoslav Wars, has undergone radical ethnic changes over the centuries, resulting in inter-ethnic tensions that are still felt today. A region rich in culture, history and minerals, whose hilly configuration forms a logistically defensible border for southern Serbia, Kosovo finds itself in a diplomatic stalemate over the non-recognition of the full independence declared by the Albanian majority in the Republic of Kosovo.

Using the Kosovo precedent, Russia is trying to legitimise its own actions that violate the sovereignty and territorial integrity of Georgia and Ukraine. These are the main aspects that are discussed in the present study, employing the case study of Georgia and Ukraine.

Keywords: Kosovo; legitimacy; Georgia; Ukraine; conflict;

INTRODUCERE

Conflagrațiile mondiale din prima jumătate a secolului trecut au părut să convingă Occidentul că Europa va prospera în liniște și pace după sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, dată fiind înființarea, în premieră, a unor alianțe transcontinentale de amploarea NATO sau a Comunității Europene. Lucrurile au stat întocmai astfel până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, atunci când întreaga comunitate internațională a fost zguduită de o serie de războaie sângeroase, genocide și purificări etnice, amintind umanității de ororile petrecute în războiul mondial precedent. Pe continentul european, doar Iugoslavia a avut o tranziție de la comunismul dictatorial la o cvasidemocrație marcată de o dezintegrare statală deosebit de violentă, cauzată de mai multe războaie interetnice care au acaparat aproape întreaga țară (Chomsky, Džalto, Grubačić, 2018, p. 50).

Războiul din Kosovo a fost ultimul dintre aceste războaie, începând în anul 1998 și încheindu-se un an mai târziu, prin semnarea Acordului de la Kumanovo. Acesta din urmă nu a reușit însă să pună punct definitiv tensiunilor interetnice notabile, existând o temere perpetuă la nivelul comunității internaționale că un astfel de conflict mocnit se poate transforma în orice moment într-un nou război pe scară largă între cele două popoare care își revendică suveranitatea asupra teritoriului, și anume albanezii și sârbii (38 I.L.M. 1217, 1999, art. II; Cox, 2002, pp. 170-171).

Scoțând în evidență faptul că declarația unilaterală de independență a Republicii Kosovo nu face obiectul unui caz *sui generis*, această lucrare folosește metoda studiului de caz, implementând un design pentru cazuri multiple și utilizând tehnica sintezei comparative pentru a demonstra efectele precedentului kosovar asupra altor state, concentrându-se pe consecințele resimțite de Georgia și Ucraina ca urmare a instrumentării secesiunii kosovarilor de către Federația Rusă.

Kosovo, provincia cea mai sudică a Serbiei, prezintă o varietate geografică în care se regăsesc atât câmpii deluroase, munți bogați în resurse minerale, cât și soluri fertile, de multe ori prelucrate peste măsură. O scandare populară în rândul sârbilor este „Kosovo je srce Srbije”, în traducere „Kosovo este inima Serbiei”, iar acest lucru este adevărat, cel puțin atunci când analizăm istoria Serbiei medievale. De-a lungul timpului însă, teritoriul s-a transformat în centrul unei dispute nemărginite între sârbi și albanezi. Numeroasele câmpuri de luptă majore, biserici, mănăstiri și palate

reamintesc atât locuitorilor, cât și vizitatorilor că istoria Serbiei medievale a fost una grandioasă, cu toate că istoricii sunt de părere că, cel mai probabil, provincia kosovară nu a fost vreodată una în care sârbii să se fi bucurat de exclusivitate etnică. De altfel, cel puțin din secolul al XVII-lea, Kosovo a trecut prin schimbări demografice constante, astfel explicându-se cum sârbii au ajuns să fie o minoritate neglijabilă în această regiune de o importanță deosebită, cu toate că, în trecut, reprezentau majoritatea absolută a populației provinciei.

Populația albaneză, devenită astfel majoritară, a început să opună rezistență față de administrația sârbească a provinciei printr-o varietate de mijloace, imediat după ce sârbii au reușit să izgonească turcii în anul 1913, după îndelungata perioadă de ocupație otomană.

O treime din populația albaneză mondială locuiește în prezent în Kosovo. Spre exemplu, în timp ce populația Albaniei abia depășește trei milioane de locuitori, în Kosovo locuiesc peste un milion și jumătate de albanezi. Provincia a rămas cea mai slab dezvoltată din fosta Iugoslavie, în ciuda investițiilor masive venite din partea guvernelor iugoslave în industria locală, produsul său intern brut *per capita* fiind cel mai scăzut din întreaga Iugoslavie.

Prezentul este chiar și mai sumbru, simțindu-se consecințele represiunilor politice și ale violențelor din trecutul recent al provinciei. Dacă, până la prăbușirea regimului comunist iugoslav, năzuința multor albanezi era dobândirea unui nivel mai ridicat de autonomie în cadrul Serbiei, în prezent, aproape întreaga populație albaneză din Kosovo aspiră la independență. În schimb, sârbii exclud din start orice posibilitate de renunțare definitivă a controlului asupra provinciei. Dincolo de importanța culturală și de abundența mineralelor, configurația deluroasă a provinciei denotă și o importanță strategică pentru statul sârb, Kosovo formând o graniță prin intermediul căreia sârbii își pot apăra cu ușurință sudul țării din punct de vedere logistic (Cox, pp. 6-7).

CALEA SPRE INDEPENDENȚĂ: RĂZBOIUL DIN KOSOVO ȘI REZOLUȚIA 1244

În anul 1991 a luat ființă Armata de Eliberare din Kosovo (UÇK), o grupare albaneză cu origini teroriste, care a început, cinci ani mai târziu, o serie de atacuri armate și asasinate asupra sârbilor, indiferent dacă erau civili sau oficiali ai guvernului. Mai mult decât atât, UÇK îi avea în vizor și pe etnicii albanezi, considerați a fi „colaboratori ai regimului de la Belgrad”. Primul act de terorism al grupării a fost înregistrat în anul 1993, atunci când aceasta s-a făcut responsabilă de uciderea a doi polițiști sârbi chiar în centrul provinciei Kosovo. O reacție vehementă

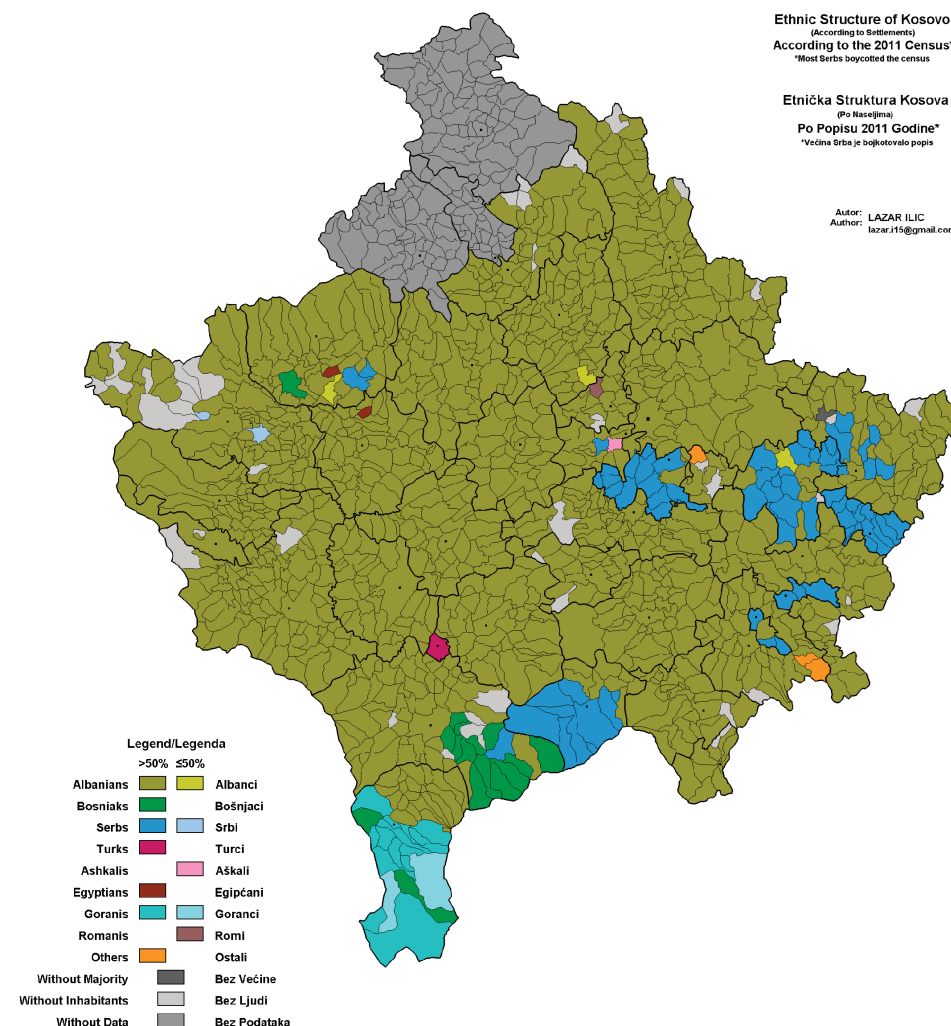

Figura 1: Harta etnică a Kosovo, conform recensământului din 2011 (Ilic, 2013)

din partea guvernului sârb a venit abia în anul 1998, atunci când UÇK a omorât mai mulți polițiști sârbi care au fost surprinși, printr-o ambuscadă, într-un nou atac terorist. Constatând faptul că violența inexorabilă a UÇK nu va dispărea de la sine, ci se va intensifica dacă nu sunt luate măsuri, polițiștii sârbi au decis să răspundă talionic, asaltând un sat din Drenica, acolo unde suspectau că locuiesc membrii grupării care se făceau vinovați de organizarea ambuscadei. Faptul că buletinele de presă albaneze au interpretat acțiunile poliției sârbe drept atrocități comise împotriva civililor albanezi nu a făcut nimic altceva decât să atragă fulgerător un număr considerabil de combatanți pentru UÇK. Astfel, evenimentele înregistrate

la Drenica sunt considerate a fi punctul de început pentru Războiul din Kosovo (Achcar, 2023, p. 103; Castan Pinos, 2019, p. 24; Cox, pp. 166-167; Dietrich, 2010, p. 125; Fella, 2024, p. 10). În toamna anului 1998, ca urmare a adoptării de către Consiliul de Securitate al ONU (UNSC) a Rezoluției 1203, care impunea retragerea trupelor sârbești din Kosovo și începerea negocierilor dintre sârbi și albanezi, președintele Slobodan Milošević a acceptat propunerea lui Richard Holbrooke, în calitate de emisar special al SUA în Balcani, de a retrage 10.000 de membri ai trupelor sârbești din Kosovo și de a accepta trimiterea a 2.000 de membri ai Misiunii de Verificare din Kosovo (KVM) de către Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). UÇK a refuzat însă să respecte această decizie a UNSC, astfel încât războiul a continuat (Achcar, pp. 104-105; Dietrich, p. 125).

Poziția oficială a SUA s-a schimbat drastic în doar câteva luni de la începutul războiului. Dacă, inițial, administrația Clinton acuzase UÇK că nu este nimic mai mult decât o altă organizație teroristă, date fiind crimele sale de război și faptul că mulți dintre membrii acesteia constituiau, *de facto*, o grupare criminală organizată care avea, printre altele, preocupări precum traficul de droguri și de persoane, răpirea și violurile, oficialii americani s-au răzgândit și, brusc, UÇK a devenit, în conformitate cu noul discurs al SUA, o grupare militară care avea legitimitatea necesară pentru a lupta împotriva regimului sârbilor împilători (Castan Pinos, pp. 30-32; Visoka, 2018, pp. 64-66). Presa a continuat să raporteze doar crimele atribuite trupelor sârbești împotriva populației albaneze, omițând faptul că aceste acțiuni ale sârbilor erau o consecință directă a provocărilor violente venite din partea militanților albanezi și a încălcărilor flagrante și repetate ale armistițiilor de către UÇK. Așa se face că Occidentul a devenit din ce în ce mai ostil față de regimul de la Belgrad condus de Slobodan Milošević, punctul culminant al acestei ostilități fiind chiar bombardarea Serbiei de către NATO, începând cu data de 24 martie 1999, catalogând intervenția ca fiind una umanitară, obiectivul oficial fiind acela de a pune punct operațiunilor sârbești de purificare etnică a majorității albaneze din Kosovo. Faptul că NATO a luat această decizie fără a obține permisiunea din partea ONU a înfuriat și mai mult publicul sârb, rezultând într-o creștere furibundă a susținerii față de Milošević. Nemulțumirea sârbilor era aceea că Occidentul încalcă într-un mod părtinitor suveranitatea statului lor în numele drepturilor omului, din moment ce atât atacurile teroriste ale UÇK, cât și expulzarea masivă a sârbilor din Croația, care avusese loc cu doar patru ani în urmă, au rămas nepedepsite. Campania NATO de bombardare a Serbiei a durat 78 de zile, timp în care au fost lansate peste 23.000 de bombe și rachete care au ucis până la 3.000 de civili și soldați, rezultatul final fiind distrugerea întregii infrastructuri a țării. De cealaltă parte, sârbii nu au ucis niciun soldat al NATO.

La început, obiectivele campaniei de bombardare au fost strict militare. Pe parcurs însă, refuzul lui Milošević de a cere pacea a transformat țelul campaniei în acela de a distruge în totalitate moralul civililor în vederea căderii regimului ori a obținerii păcii. Nu doar sârbii au fost mâniați de numeroasele atacuri ale NATO asupra populației civile, ci chiar și unii cetățeni ai statelor membre ale NATO. Aproape întreaga comunitate internațională și-a manifestat dezaprobarea față de agresiunea NATO împotriva fostei Iugoslavii, din moment ce campania sa de bombardare a sârbilor a constituit o încălcare flagrantă a interdicției privind folosirea forței. Cu toate acestea, tactica occidentalilor a dat roade, astfel încât sârbii au semnat, până la urmă, Acordul de la Kumanovo, pe 10 iunie încetând, în mod oficial, bombardarea Serbiei de către NATO, zi în care a fost adoptată și Rezoluția 1244 de către ONU. Pe de o parte, rezoluția reafirmă suveranitatea Serbiei (pe atunci încă Republica Federală Iugoslavia) asupra provinciei Kosovo. Pe de altă parte, aceasta a autorizat dislocarea a 50.000 de soldați KFOR în vederea supravegherii autonomiei regiunii față de guvernul sârb și a asigurării păcii. O altă prevedere importantă era și retragerea temporară a tuturor trupelor sârbești din Kosovo, indiferent dacă erau militare sau polițienești. Într-un final, Războiul din Kosovo lua, astfel, sfârșit (38 I.L.M. 1217, 1999, art. II; Baranovsky, 2015, p. 279; Castan Pinos, pp. 39, 55-56, 73-74; Cox, pp. 168-170; Dietrich, pp. 125-126; Dugard, 2013, p. 204; Escudero Espinosa, 2017, p. 108; Fella, 2024, p. 10; Ingimundarson, 2023, pp. 185, 187; Jelesijević, 2023, pp. 29, 31; UNSCR 1244, 1999; Visoka, 2018, pp. 64-66).

DECLARAȚIA UNILATERALĂ DE INDEPENDENȚĂ: CONTEXT, RECUNOAȘTERE ȘI LEGITIMITATE

În ultimii 250 de ani, dezvoltarea dreptului internațional a fost marcată de procesul recunoașterii statelor, început încă din secolele XVII-XVIII, atunci când stabilirea relațiilor diplomatice confirma recunoașterea mutuală a existenței statelor. Principiul autodeterminării însă a dat naștere procesului de recunoaștere a independenței *de jure* a statelor, concomitent cu dobândirea *de facto* a independenței acestor noi state astfel formate. Până în prezent, dreptul internațional nu a reușit încă să reglementeze în mod formal acest proces. Ca urmare a lipsei acestor reglementări, statele lumii folosesc din ce în ce mai des retragerea recunoașterii independenței ca unealtă în vederea subminării legitimității și personalității legale internaționale a statelor care și-au declarat unilateral independența. În acest sens, un prim exemplu istoric a fost Taiwanul. Chiar dacă recunoașterea statelor lumii nu se află printre competențele legale ale ONU, apartenența acestora în cadrul organizației echivalează, de cele mai multe ori, dobândirea *de jure* a recunoașterii universale a independenței (Cakolli, 2020, pp. 4, 10).

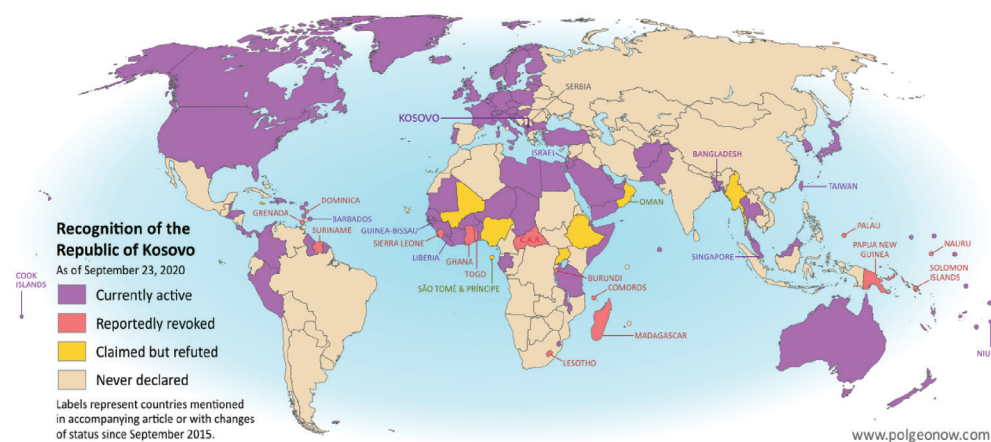

Figura 2: Harta statelor lumii care recunosc sau nu independența Republicii Kosovo (Centanni, 2020).

Convenția de la Montevideo din anul 1933 a stabilit patru criterii pe care statele lumii trebuie să le îndeplinească pentru a deveni personalități legale internaționale: să aibă o populație permanentă, un teritoriu bine definit, care să fie guvernat, și să întrețină relații diplomatice cu celelalte state (art. 1). Chiar dacă, inițial, convenția avea aplicabilitate regională, criteriile sale pentru statalitate au ajuns să fie acceptate ca definitive la nivel mondial nu doar de către juriști și avocați, ci, mai important, și de către statele lumii. Astfel, criteriile Convenției de la Montevideo constituie acum condițiile legale pentru statalitate, pe care statele trebuie să le ia în considerare atunci când decid dacă recunosc sau nu independența unei entități separatiste (Dugard, p. 27). Dacă, la începutul secolului trecut, numai circa 50 de state erau recunoscute pe întreg mapamondul, numărul statelor recunoscute internațional este în prezent de aproape patru ori mai mare. Numai procesul de decolonizare ce a urmat celui de-Al Doilea Război Mondial a dus la înființarea și recunoașterea independenței a peste 100 de state, perioada respectivă rămânând consemnată în istorie drept „epoca secesionismului”. Dezintegrarea Uniunii Sovietice, a Iugoslaviei și a Cehoslovaciei din anii '90 a contribuit, de asemenea, semnificativ la numărul actual de 193 state membre ale ONU. Cu toate acestea, exceptând contextul colonial, statele care și-au dobândit independența prin secesiune și au devenit membre ale ONU fac parte dintr-un club select, din moment ce organizația se opune, de cele mai multe ori, secesiunilor întreprinse fără acordul guvernelor naționale. Bangladeshul, Eritreea, Sudanul de Sud și, bineînțeles, Croația și Bosnia și Herțegovina reprezintă excepțiile de la regulă (Cakolli, 2020, p. 7; Dugard, pp. 32, 156-158).

Supravegheată cu atenție de SUA și de cele mai proeminente state membre ale UE, așa-numita Republică Kosovo își declara, în mod unilateral, independența față de Serbia în data de 17 februarie 2008, fiind o nouă acțiune întreprinsă fără acordul

UNSC (Achcar, 2023, p. 152; Almqvist, 2013, p. 180; Boguslaw, 2020, p. 721; Castan Pinos, pp. 103-104; Declarația de independență a Republicii Kosovo, 2008; Dietrich, 2010, pp. 123, 127; Dugard, p. 205; Džihic & Kramer, 2009, pp. 4-5; Fella, 2024, pp. 14-15; Ingimundarson, 2023, p. 187; Jelesijević, 2023, pp. 30-31; Newman, Visoka, 2018, p. 372; Nte, 2023, p. 5; Richter, Halbach, 2009, p. 223; Visoka, 2018, p. 73). Cu toate că, inițial, nici măcar o treime din populația kosovarilor albanezi nu se identifica cu simbolurile noului stat, după mai puțin de un deceniu de la această declarație de independență, brusc, întreaga populație albaneză a provinciei a început să adore steagul și imnul de stat al Republicii Kosovo (Boguslaw, 2020, pp. 722, 731).

O nouă surpriză a venit în anul 2010, atunci când Curtea Internațională de Justiție (ICJ) a decis că Republica Kosovo nu a încălcat în niciun fel dreptul internațional atunci când și-a declarat unilateral independența față de Serbia, fapt care a schimbat drastic modul în care Serbia a abordat problema independenței kosovare (Almqvist, 2013, pp. 181-184; Castan Pinos, p. 113; Dugard, 2013, pp. 202, 205-206; Escudero Espinosa, pp. 123-126; Fella, 2024, p. 39; Jelesijević, 2023, p. 30; Newman, Visoka, p. 374; Nte, 2023, p. 5; Visoka, 2018, pp. 103-104). Astfel, sârbii, beneficiind de susținerea Rusiei, au lansat o contraofensivă diplomatică pentru a contracara eforturile diplomatice kosovare, care reușiseră să determine, inițial, 117 state membre ale ONU să le recunoască independența. În prezent, doar 90 de state mai recunosc independența Republicii Kosovo, adică 46,63% din statele membre ale ONU. În timp ce 78 de țări nu au recunoscut-o niciodată, 13 și-au retras recunoașterea independenței Republicii Kosovo, poziția altor țări rămânând una ambiguă (Cakolli, 2020, pp. 15, 19; Castan Pinos, p. 111; Fella, 2024, p. 37; Jelesijević, 2023, pp. 34-35; Newman, Visoka, p. 377; Nte, pp. 1, 9, 13-14; Visoka, 2018, p. 173).

Dintre statele membre G20, 11 recunosc independența Republicii Kosovo (Arabia Saudită, Australia, Canada, Coreea de Sud, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit, Statele Unite ale Americii și Turcia), precum o fac și 22 dintre statele membre ale UE (Austria, Belgia, Bulgaria, Cehia, Croația, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Polonia, Portugalia, Slovenia, Suedia, Țările de Jos și Ungaria). Motivele pentru care 90 de state membre ale ONU au declarat și și-au menținut poziția de a recunoaște independența kosovarilor sunt mai puțin studiate, din moment ce aceste motive specifice sunt, de multe ori, considerate a fi mai puțin interesante. Mai mulți autori identifică, totuși, o serie de argumente și motive pe care aceste state le-ar fi putut avea în momentul în care au hotărât să recunoască independența Republicii Kosovo: fărâmițarea violentă a statului iugoslav; încălcarea autonomiei kosovarilor și a drepturilor omului de către regimul condus de Milošević; intervenția militară a NATO;

refuzul sârbilor de a negocia în vreun fel statutul final al provinciei; decizia favorabilă a ICJ pentru declarația unilaterală de independență; faptul că Republica Kosovo și-a asumat construirea unui stat democratic și multiethnic; susținerea venită din partea SUA și a celor mai proeminente state membre ale UE; unicitatea cazului kosovarilor, care nu ar putea fi ușor de repetat; potențialul de internaționalizarea teritoriului ca urmare a celor zece ani de supraveghere internațională; finalizarea dezintegrării fostei Iugoslavii și obținerea unei păci sustenabile în regiunea balcanică; dreptul la autodeterminare al populației albaneze majoritare; lipsa argumentelor ce țin de dreptul internațional împotriva declarării unilaterale a independenței; presiunile diplomatice venite din partea occidentalilor pentru recunoașterea independenței kosovarilor. Merită menționat și faptul că a fost stipulată menținerea prezenței și supravegherii internaționale asupra Republicii Kosovo ca un soi de condiție pentru recunoașterea independenței de către unele state (Almqvist, pp. 173-176; Newman, Visoka, pp. 373-375; Nte, pp. 11-13). Kosovarii s-au conformat prompt cu această cerință, promițând că vor continua cooperarea cu ONU și UE (Dietrich, p. 127).

Opt state membre G20 nu recunosc independența Republicii Kosovo (Africa de Sud, Argentina, Brazilia, China, India, Indonezia, Mexic și Rusia), la fel ca cinci state membre ale UE (Cipru, Grecia, România, Slovacia și Spania). Cele mai importante motive pentru care aceste state au decis să nu le recunoască independența kosovarilor țin de contextul diplomatic și de interesele naționale. Justificările oficiale cel mai des invocate sunt respectarea Rezoluției 1244, a integrității teritoriale și a suveranității statelor, neintervenția în afacerile interne ale altor state, egalitatea interstatală și soluționarea pașnică a conflictelor (Achcar, pp. 152-153; Almqvist, pp. 176-178; Dobrokhoto, 2018, pp. 58-59; Kos-Stanišić, Luša, 2018, pp. 242, 244-246, 250-251; Metodiev, 2018, p. 293; Nte, pp. 9-11). În realitate însă, aproape întotdeauna există alte motive care atârnă mai greu în favoarea deciziei de a nu recunoaște independența Republicii Kosovo, cum ar fi îngrijorările privind mișcările domestice care vizează autonomia ori secesiunea, astfel încât ocrotirea și propovăduirea valorilor morale, diplomatice și legale rămân numai în plan secund, ca explicații oficiale mai acceptabile pentru nerecunoaștere (Castan Pinos, p. 182; Dietrich, p. 123; Ingimundarson, 2023, p. 196; Kos-Stanišić, Luša, pp. 242, 252; Metodiev, 2018, p. 293; Newman, Visoka, pp. 376, 379).

„Țările tăcute” au fost însă trecute aproape în totalitate cu vederea de majoritatea analizelor cercetătorilor, cu toate că nu sunt întocmai puține statele care au hotărât să se abțină de la luarea unei decizii cu privire la recunoașterea independenței Republicii Kosovo. Chiar și după cinci ani de la declarația unilaterală a acesteia, aproximativ 60 de state încă se aflau în această categorie, cele mai multe fiind din Africa, America Latină și Asia. Factorii determinanți pentru neutralitatea acestor state pe tema independenței provinciei kosovare pot fi doar subiectul speculațiilor.

Trebuie subliniat faptul că termenele și condițiile secesiunii kosovarilor constituie o dispută ale cărei rezolvări nu prezintă în niciun fel o miză națională pentru multe dintre țările lumii. În timp ce refuzul unora dintre acestea de a adopta o poziție oficială poate fi explicat prin faptul că se simt constrânse de dominanța și presiunea exercitată de țările mai puternice, alte state pot considera la fel de bine că există probleme naționale mai urgente care trebuie prioritizate în detrimentul diplomației și afacerilor externe, recunoașterea noilor state aflându-se, astfel, undeva la sfârșitul listei lucrurilor de făcut. Mai mult, susținerea unei părți într-o problemă atât de delicată poate crea îngrijorări serioase legate de consecințele grave pe care o astfel de poziție le-ar putea produce în relațiile cu cealaltă parte implicată în conflict. O ultimă explicație cât se poate de legitimă este o preocupare bine intenționată legată de clarificarea legalității declarației unilaterale a independenței Republicii Kosovo în conformitate cu normele stabilite de dreptul internațional. Există nu mai puțin de 30 de astfel de state care au cerut în Adunarea Generală I ONU un aviz consultativ din partea ICJ pe tema independenței kosovarilor (Almqvist, p. 178).

La fel ca și în cazul Bosniei și Herțegovinei, recunoașterea independenței Republicii Kosovo a fost prematură, existând numeroase argumente în acest sens. După cum este cazul și în prezent, kosovarii nu își controlau pe deplin teritoriul asupra căruia își proclamă suveranitatea nici în 2008. Nordul provinciei kosovare a devenit o enclavă care a respins statalitatea Republicii Kosovo prin referendumul din februarie 2012, fiind în continuare administrată, în mare parte, de către Serbia, care a înființat acolo „*structuri paralele*”, adică instituții finanțate și controlate direct de către Belgrad. Astfel, o consecință majoră a declarației unilaterale de independență este provocarea unei partiții etnice *de facto* a provinciei, constituind o gravă încălcarea principiilor în numele cărora NATO a intervenit prin campania din 1999 (Castan Pinos, pp. 134-135; Dugard, 2013, p. 207; Džihic, Kramer, 2009, p. 5). Apoi, prezența perenă a instituțiilor ONU și UE subminează, fără dar și poate, orice fel de independență reală a Republicii Kosovo, care lasă mai mult impresia că este, *de facto*, un protectorat comun al ONU, UE și NATO. Astfel, se pare că statele care i-au recunoscut independența au făcut-o nu fiindcă ar îndeplini condițiile statalității stabilite prin Convenția de la Montevideo, ci, mai degrabă, pentru a se asigura că aceste condiții vor fi îndeplinite ca urmare a actului de recunoaștere a independenței. Iată cum, într-o premieră la nivel mondial, zeci de țări membre ale ONU au recunoscut independența unui stat aflat nu la sfârșitul procesului de consolidare a statalității, ci chiar la începutul acestuia. Mai mult decât atât, din 1999 și până în 2008, kosovarii și-au pierdut argumentele în favoarea independenței legate de suprimarea autonomiei și comiterea crimelor împotriva umanității de către Serbia. Dacă declararea independenței imediat după sfârșitul războiului le-ar fi putut da dreptul să le invoce, în anul 2008 însă, aceste argumente erau

deja perimate, din moment ce provincia kosovară se bucura de un nivel ridicat de autonomie, garantat de administrația ONU, iar Serbia însăși trecuse deja prin numeroase schimbări radicale, transformându-se într-un stat democratic în care drepturile omului sunt respectate. Mai mult decât atât, în acei nouă ani de la sfârșitul războiului și până la declararea independenței, rolurile s-au inversat. În timp ce drepturile kosovarilor albanezi erau protejate, minoritatea sârbească din Kosovo devenise ținta relelor tratamente din partea majorității albaneze (Dugard, pp. 207-209, 211-212; Jelesijević, 2023, p. 29).

POZIȚIA RUSIEI ȘI IMPLICAȚIILE PRECEDENTULUI KOSOVAR PENTRU GEORGIA ȘI UCRAINA

Statele occidentale au dat dovadă de naivitate atunci când au crezut că independența Republicii Kosovo va fi acceptată ca fiind un caz *sui generis* care nu va servi drept precedent pentru alte mișcări cu aspirații secesioniste. Surpriza cea mare a venit însă atunci când Federația Rusă s-a folosit imediat de precedentul kosovar pentru a-și justifica acțiunile din Abhazia și Osetia de Sud. În data de 7 august 2008, Georgia a lansat o ofensivă militară în Osetia de Sud, protejată de „*pacificatorii*” ruși în ciuda faptului că inclusiv Rusia recunoștea, înaintea campaniei militare, teritoriul ca fiind parte integrantă a Georgiei. Răspunsul Rusiei a fost prompt, forțând trupele georgiene să părăsească regiunea după doar cinci zile. În același timp, trupele rusești și abhaze, care ocupau deja majoritatea Abhaziei, au forțat armata georgiană să se retragă și din Valea Kodori, fapt care le-a permis rușilor și abhazilor să preia controlul asupra întregii Abhazii. Rusia s-a folosit de ofensiva georgiană în Osetia de Sud pentru a-și justifica acțiunile, Georgia fiind silită să-și recunoască înfrângerea și să semneze un acord de pace sub auspicii internaționale. După trei săptămâni de la începutul campaniei georgiene, Rusia recunoștea, deja, independența Abhaziei și Osetiei de Sud. La fel ca și în cazul provinciei Kosovo, din punct de vedere constituțional, Abhazia și Osetia de Sud erau regiuni autonome în cadrul Georgiei, care, după dezintegrarea Uniunii Sovietice, au căutat să-și dobândească independența cu forța, beneficiind de susținerea politică din partea Rusiei. Ambele și-au declarat independența în mod unilateral imediat după colapsul gigantului sovietic, însă niciuna nu reușise să obțină recunoașterea independenței de către vreun stat membru al ONU, nici măcar din partea Rusiei, cel puțin până la momentul invaziei din 2008. După ce Federația Rusă a hotărât însă, în data de 26 august 2008, să le recunoască independența, câteva state membre ale ONU au luat decizia să urmeze exemplul dat de către ruși și au recunoscut, la rândul lor, independența Abhaziei și Osetiei de Sud: Nicaragua, Venezuela, Nauru, Siria, Tuvalu și Vanuatu. Cele două din urmă aveau să-și retragă ulterior decizia de a recunoaște independența celor două

regiuni georgiene. Înainte de august 2008, UNSC adoptase mai multe rezoluții care reafirmau integritatea teritorială a Georgiei. Cu toate că, după războiul din 2008, asemenea rezoluții nu au mai putut fi adoptate, alte organizații au condamnat imediat cele două secesiuni. UE, OSCE și NATO și-au reafirmat respectul față de integritatea teritorială a Georgiei în lunile august și septembrie 2008 (Castan Pinos, pp. 164-165; Dugard, pp. 212-214; Ingimundarson, 2023, pp. 187-191; Jelesijević, pp. 31-32, 34; Vakhtangidze, 2011, pp. 402-405; Visoka, 2018, pp. 172, 174, 180). După invadarea Ucrainei de către Rusia în anul 2022, Osetia de Sud și-a manifestat intenția de a organiza, în vara aceluiași an, un referendum privind integrarea sa în Federația Rusă, decizie la care au contribuit atât faptul că provincia nu a reușit să-și demonstreze viabilitatea ca stat, cât și apartenența Osetiei de Nord la Federația Rusă. Cu toate că a renunțat la acest plan în vederea unor consultări ulterioare cu partea rusă, obiectivul Osetiei de Sud de a deveni parte integrantă a Rusiei nu s-a schimbat. Abhazia, provincia mai puternică economic dintre cele două, nu și-a manifestat nicio astfel de intenție, respingând, în egală măsură, orice legături constituționale cu Georgia. Totuși, cetățenii Abhaziei rămân puternic dependenți de Federația Rusă pentru reprezentarea externă, din moment ce abhazii care nu au pașapoarte rusești sunt, *de facto*, apatrizi (Ingimundarson, p. 191).

Rusia a fost și este în continuare un caz aparte în ecuația independenței kosovare. O aliată tradițională a sârbilor, aceasta s-a aflat în imposibilitatea de a-i ajuta activ pe cei din urmă în conflictul militar din 1999, chiar dacă s-a opus vehement agresiunii NATO împotriva Serbiei. Cu toate acestea, Rusia rămâne ajutorul de nădejde pe care sârbii îl primesc în problema independenței Republicii Kosovo, rușii susținând, încă de la început, faptul că declarația unilaterală încalcă normele dreptului internațional și că nu face nimic altceva decât să destabilizeze pacea fragilă din regiunea balcanică. Propriile sale agresiuni militare în Georgia și Ucraina au făcut însă ca intrasigența cu care statul rus respingea odinioară independența kosovarilor să se disipeze atât odată cu recunoașterea de către acesta a independenței Abhaziei și Osetiei de Sud (2008), cât și după recunoașterea independenței și declararea oficială ulterioară a anexării Crimeei (2014), Donețkului, Hersonului, Luhanskului și Zaporijiei (2022) în numele „*denazificării*”, „*demilitarizării*” ori al „*recuperării teritoriilor rusești*”. Astfel, noul discurs rus afirmă faptul că recunoașterea fiecărei declarații de independență constituie un caz aparte (Achcar, pp. 104, 152-156, 174; Baranovsky, 2015, pp. 275-280; Castan Pinos, pp. 164, 166-167; Dietrich, p. 130; Dobrokhoto, 2018, p. 57; Ingimundarson, pp. 185-187, 193-194; Jelesijević, 2023, pp. 29-31, 35; Kos-Stanišić, Luša, p. 246; Metodiev, 2018, p. 292; Newman, Visoka, 2018, pp. 377, 379; Rotaru, Troncotă, 2017, pp. 328-329; Visoka, 2018, pp. 174, 181-182). Merită menționat faptul că Războiul din Kosovo a marcat atât prima poziție oficială, clară și răspicată împotriva occidentalilor din partea noii Federații Ruse, cât și prima

ocazie cu care populația rusă și-a manifestat indignarea față de acțiunile vesticilor. De atunci și până în prezent, occidentalofobia aproape că a devenit linia oficială a Rusiei în privința afacerilor externe și interne deopotrivă, atât la nivel ideologic, cât și practic. Astăzi, Rusia se poziționează și operează ca un adversar și antagonist al țărilor vestice, în timp ce „*fenomenul antioccidentalismului sincer*” este din ce în ce mai prezent în societatea rusă, mai ales după invadarea Ucrainei și sancțiunile pe care aceasta le-a atras asupra populației ruse (Baranovsky, pp. 275-277; Ingimundarson, p. 186). Dacă precedentul kosovar nu ar fi existat, este puțin probabil ca Rusia să fi invadat Georgia și Ucraina, nemaivorbind de recunoașterea independenței și chiar anexarea unor teritorii recunoscute internațional ca aparținând altor state membre ale ONU. Precedentul kosovar nu a făcut nimic altceva decât să le dea rușilor puterea exemplului și încrederea că pot acționa după bunul plac, poziționându-i, în același timp, împotriva lumii occidentale (Baranovsky, pp. 277-280; Castan Pinos, pp. 164, 166-167; Dugard, p. 260; Ingimundarson, pp. 189-190, 193-194; Jelesijević, p. 30; Rotaru, Troncotă, p. 332; Vakhtangidze, 2011, pp. 405-406). Pentru Serbia însă, acțiunile militare ale Rusiei în Georgia și în Ucraina reprezintă lovituri puternice împotriva argumentelor pe care a încercat să le clădească în jurul respectării dreptului internațional. Drept urmare, sârbii au refuzat să le recunoască legitimitatea (Džihić, Kramer, 2009, p. 6; Ingimundarson, p. 196).

Contrar avertismentelor venite din partea Serbiei și a altor țări îngrijorate de posibilitatea transformării independenței unilaterale a Republicii Kosovo într-un precedent periculos, statele lumii nu s-au confruntat cu o explozie de astfel de declarații de independență după anul 2008. Cu toate acestea, diverși actori din Balcani și Caucaz au încercat să se folosească de precedentul kosovar, fiind, cu precădere, vorba despre mișcări separatiste, în strădania lor de a obține recunoașterea internațională a independenței și de a-și consolida puterea asupra teritoriilor pe care le controlează sau încearcă să o facă, în condițiile în care dreptul internațional contemporan nu interzice secesiunile. Niciunul însă nu s-a dovedit a fi nici pe departe la fel de abil precum a fost Rusia, un actor extern puternic care s-a folosit în mod explicit de acest precedent pentru a-și justifica agresiunile militare din Georgia (2008) și Ucraina (2014-prezent). În egală măsură, acolo unde primau interesele externe ale statului rus, și anume în Azerbaidjan și Republica Moldova, au venit asigurări din partea Kremlinului că recunoașterea independenței Abhaziei și Osetiei de Sud nu va constitui vreun precedent pentru facilitarea recunoașterii independenței Arțăhului și Transnistriei. În 2023 însă, Rusia și-a retras recunoașterea suveranității Republicii Moldova asupra Transnistriei, existând temerea că, odată ce îi va recunoaște independența celei din urmă, ar putea urma o eventuală anexare. Privind din nou spre Peninsula Balcanică, și clasa politică din Republica Srpska, una dintre cele trei entități administrative recunoscute de statul bosniac, a încercat,

fără succes, să folosească precedentul kosovar în încercarea de a părăsi Bosnia și Herțegovina. Există, de asemenea, temerea că și importanta minoritate albaneză din Macedonia de Nord ar putea urma calea fraților kosovari, date fiind episoadele violente care au continuat tensiunile interetnice chiar și după sfârșitul războiului din 2001. Cu toate acestea, rămân foarte greu de prezis pe termen mediu și lung consecințele declarației de independență a kosovarilor (Castan Pinos, pp. 158-161; 164-169, 182; Dietrich, p. 130; Džihić, Kramer, p. 5; Escudero Espinosa, 2017, p. 107; Hrnjaz, 2020, p. 397; Ingimundarson, pp. 187, 192-195; Jelesijević, 2023, pp. 29-30; Richter, Halbach, 2009, pp. 228-232, 237).

Paralela Kosovo-Republika Srpska a scos la iveală un grav dublu standard legal atunci când ICJ a citat Rezoluția UNSC 787 drept exemplu în care UNSC a condamnat anumite declarații unilaterale de independență. Faptul că ICJ nu a identificat în dreptul internațional nicio interdicție care să împiedice declarația unilaterală de independență a Republicii Kosovo intră în conflict direct cu Rezoluția 787, din moment ce atât Republica Kosovo, cât și Republica Srpska reprezentau enclave formate din minorități etnice în cadrul unor state federale din fosta Republică Socialistă Federativă Iugoslavia. Dacă astăzi nu există nicio interdicție în dreptul internațional privind secesiunea Republicii Kosovo, a cărei populație majoritar albaneză constituia o minoritate în fostul stat federal al Serbiei, atunci nici declarația unilaterală a independenței Republicii Srpska, a cărei populație majoritar sârbească reprezenta o minoritate în fostul stat federal al Bosniei și Herțegovinei, nu poate fi catalogată drept una care încalcă în vreun fel dreptul internațional (Dugard, 2013, pp. 168-170). În ceea ce privește Macedonia de Nord, poziția occidentalilor față de insurgența albanezilor din acest fost stat iugoslav scoate la iveală un dublu standard evident în raport cu acțiunile pe care le-au întreprins cu privire la conflictul din Kosovo. Dacă rebelii albanezi din provincia Serbiei au beneficiat de toată susținerea din partea vesticilor, rebeliunea albaneză din Macedonia de Nord a fost universal condamnată, cu toate că a fost încurajată întocmai de acțiunile anterioare ale vesticilor în regiunea balcanică, în special în provincia kosovară. Aceiași actori internaționali care au sprijinit prin toate mijloacele posibile insurgența albaneză din Kosovo în 1999 i-au catalogat, doar doi ani mai târziu, drept teroriști pe insurgenții albanezi din Macedonia de Nord. Această schimbare a discursului oficial este cu atât mai stupefiantă dacă luăm în calcul faptul că mulți dintre militanții albanezi din Macedonia de Nord luptaseră anterior în Kosovo, în rândul UÇK (Castan Pinos, p. 161).

Kosovo-Ucraina este însă, în continuare, paralela cea mai notabilă în ceea ce privește dublul standard flagrant pe care îl regăsim atât în discursul, cât și în acțiunile unora dintre statele vestice. Chiar dacă au acceptat, justificat și susținut încălcarea integrității teritoriale a Iugoslaviei, ignorând UNSC și dreptul internațional în favoarea geopoliticii și a manifestării puterii, aceleași state

s-au declarat a fi revoltate de acțiunile similare întreprinse de Rusia în Georgia și, mai ales, în Ucraina, consecințele cu care statul rus a trebuit să se confrunte pentru încălcarea suveranității acestor state fiind dintre cele mai grave (Achcar, pp. 168-169; Castan Pinos, p. 178; Hrnjaz, 2020, pp. 397-398; Jelesijević, pp. 29-31; Rotaru, Troncotă, pp. 326, 328-329, 336; Vakhtangidze, 2011, p. 407). Aceeași paralelă este definitorie și pentru dublul standard aplicat de Kremlin în privința secesionismului, discursul oficial al Federației Ruse pe această temă inversându-se în cei 15 ani care au trecut de la sfârșitul Războiului din Kosovo până la anexarea Crimeei. Când această provincie și-a declarat unilateral independența în anul 2014, rușii au susținut-o cu entuziasm, catalogând-o drept o „*manifestare a dreptului popoarelor la autodeterminare*”. De asemenea, lipsa acordului Kievului nu a deranjat Rusia nici pe departe la fel de mult precum a făcut-o lipsa acordului Belgradului atunci când Republica Kosovo își declarase unilateral independența pe care Kremlinul a criticat-o atât de sever. Mai mult, dacă în privința provinciei kosovare s-au opus cu vehemență oricărei intervenții externe, rușii au găsit de cuviință că în Crimeea utilizarea forței externe era necesară în numele prevenției, „*pentru a nu aștepta până când va fi deja prea târziu*” (Baranovsky, p. 278; Castan Pinos, pp. 166-167; Ingimundarson, p. 186; Jelesijević, pp. 29-31). Prin urmare, atât occidentalii, cât și rușii aplică dublu standarde când vine vorba de mișcările secesioniste și recunoașterea independenței acestora. Pe de o parte, atunci când kosovarii și-au declarat independența, Rusia a invocat prezervarea strictă a integrității teritoriale a Serbiei, un principiu al dreptului internațional la care a renunțat la scurt timp, atunci când a susținut secesiunea și independența Abhaziei și Osetiei de Sud, argumentele rușilor fiind aceleași pe care vesticii le-au folosit pentru a-și justifica susținerea independenței Republicii Kosovo. Pe de altă parte, occidentalii au luat apărarea Georgiei, fiind rândul lor să invoce principiul respectării integrității teritoriale, același principiu pe care au refuzat să îl respecte atunci când au încălcat suveranitatea Serbiei (Castan Pinos, pp. 166-167; Džihic, Kramer, 2009, pp. 6-7; Jelesijević, pp. 29-31).

În egală măsură, în anul 1991, atunci când cecenii și-au declarat unilateral independența față de Federația Rusă, ca urmare a dezintegrării Uniunii Sovietice, comunitatea internațională a condamnat cu aceeași fermitate încălcarea integrității teritoriale a Rusiei, cu toate că aceleași state vestice au susținut cu ardoare ori chiar au participat la încălcarea integrității teritoriale a Serbiei de către kosovari. Prin urmare, dacă ICJ a stabilit faptul că declarația unilaterală de independență a Republicii Kosovo nu încalcă sub nicio formă dreptul internațional, atunci nici cecenii nu l-ar încălca dacă și-ar declara astăzi independența din nou (Dugard, pp. 174-176; Ingimundarson, p. 196).

Se poate face o paralelă și între Kosovo și Abhazia și Osetia de Sud. La fel ca și în cazul puterilor occidentale cu Republica Kosovo, Rusia a decis o recunoaștere prematură a independenței acestor două regiuni georgiene, cu toate că Osetia de Sud nu își controla pe deplin teritoriul asupra căruia își proclamase suveranitatea, în timp ce politicile și structurile Abhaziei se aflau în continuare, în mare parte, sub controlul Kremlinului, mai ales în ceea ce privește instituțiile ce țin de apărare și securitate, aducând aminte de protectoratul occidental asupra Republicii Kosovo. De asemenea, cele două regiuni georgiene nu puteau invoca încălcarea dreptului la autonomie și nici faptul că georgienii ar fi comis crime împotriva umanității pe teritoriul lor. Din contră, în anii '90, abhazii au fost cei responsabili pentru expulzarea georgienilor din regiunea respectivă, acest proces de epurare etnică nefiind însă provocat de vreo încălcare a drepturilor omului din partea majorității georgiene. Mai mult, aplicând aceeași tactică pe care au folosit-o și kosovarii, osetii au fost cei care au inițiat conflictele militare, provocând reacția Georgiei de a lansa o ofensivă militară în Osetia de Sud, care le-a oferit rușilor pretextul ideal pentru a interveni (Dugard, pp. 215-218; Ingimundarson, pp. 190-191; Vakhtangidze, p. 413). Luând în considerare toate aceste aspecte, poziția reală Rusiei cu privire la secesiuni poate fi rezumată astfel: dacă secesiunea afectează teritoriul Rusiei, așa cum a fost cazul Ceceniei, atunci aceasta este inacceptabilă; dacă există anumite interese la mijloc, poate fi folosită ca instrument de negociere, așa cum a fost cazul provinciei kosovare; dacă partenerii strategici suferă din pricina instabilității politice ori a unui conflict militar, poate fi folosită pentru a le crea un avantaj, așa cum a fost cazul în spațiul postsovietic; și, bineînțeles, dacă rezultă în câștiguri teritoriale pentru Federația Rusă, atunci secesiunea este perfect acceptabilă (Baranovsky, p. 279).

CONCLUZII

Statutul final al comunității albanezilor din provincia Kosovo, pe care aceștia doresc să o transforme într-un nou stat, nu a fost soluționat de politicile legate de recunoașterea declarației unilaterale de independență a Republicii Kosovo. Prin absența garanțiilor și a siguranței că recunoașterea statalității poate fi dobândită în mod real la un moment dat, aceste politici sunt marcate de o puternică incongruență cu noțiunea unei proceduri standardizate. Luptele politice pot ajunge la final doar atunci când statalitatea va fi împlinită dincolo de orice dubiu, însă acest *statu quo* ar putea rămâne doar o himeră. Cert este că tot sfera politică va fi cea în care se vor purta în continuare negocierile aprige pe tema recunoașterii independenței nu doar a Republicii Kosovo, ci a oricăror alte noi entități care aspiră în mod unilateral la statalitate. Chiar dacă, într-o lume ideală, argumentele puternice ar trebui să constituie factorii decisivi în conturarea unui rezultat acceptat de ambele tabere

la finalul acestor negocieri, realitatea afacerilor internaționale ne-a demonstrat în repetate rânduri faptul că activitățile de lobby și presiunea exercitată de către statele puternice determină direcția în care merg negocierile, care nu duc întotdeauna la un rezultat final (Almqvist, p. 186). Drept urmare, în ciuda numărului ridicat de state membre ale ONU care au recunoscut independența Republicii Kosovo, aceasta va putea deveni membră a organizației doar cu acordul Serbiei și doar dacă Rusia și China nu își vor mai folosi dreptul de veto în această privință. În egală măsură, sunt dificil de prezis șansele de supraviețuire a statelor declarate unilateral cu susținerea Rusiei în detrimentul Georgiei și Ucrainei (Dugard, pp. 201-202).

Analiza politicilor de recunoaștere a independenței Republicii Kosovo a revelat faptul că, pe de o parte, motivele de susținere a independenței kosovarilor sunt, în principal, comune pentru majoritatea statelor care au susținut și și-au menținut recunoașterea statului kosovar: portretizarea kosovarilor drept martiri ai cruzimii sârbești, susținerea drepturilor omului și a aspirațiilor majorității albaneze, precum și ineluctabila influență pe care o exercită atât marile puteri europene, cât și SUA. De cealaltă parte, datele ecuației nerecunoașterii declarației unilaterale de independență a Republicii Kosovo sunt mult mai complexe. Cu toate că motivația oficială a statelor care și-au asumat această poziție diplomatică față de independența kosovarilor se încadrează, cel puțin la nivel declarativ, în sfera respectării hotărârilor ONU, a integrității teritoriale a statelor și a principiilor neintervenționismului, a soluționării pe cale pașnică a conflictelor și a susținerii dreptului internațional, realitățile geopolitice indică, mai degrabă, faptul că primează factorii interni, din moment ce aproape fiecare dintre aceste state se confruntă, la rândul său, cu probleme cauzate de varii mișcări care vizează dobândirea autonomiei ori care își asumă chiar obiective secesioniste.

Deși a fost, de-a lungul istoriei, atât un aliat puternic al intereselor și drepturilor sârbilor în politica internațională, manifestând adesea o susținere implacabilă și aparent dezinteresată pentru cauza Serbiei, cât și cel mai important aliat pe care statul sârb l-a avut împotriva separatiștilor kosovari, aceste considerente nu au împiedicat Rusia să își tempereze discursul împotriva recunoașterii independenței Republicii Kosovo atunci când interesele naționale au cerut acest lucru, folosindu-se cu iscusință de precedentul kosovar pentru a-și justifica propriile foloase și aspirații separatiste în Georgia și Ucraina, în vederea anexării teritoriilor menționate anterior. Rusia a invocat ca pretext susținerea Occidentului pentru independența Republicii Kosovo pentru a instrumenta normele internaționale contestate în folosul aspirațiilor sale geopolitice și teritoriale. Pentru a-și îndeplini obiectivele politicii sale externe în Georgia și în Ucraina, Rusia a căutat, pe de o parte,

să-și exercite autoritatea și puterea asupra sferelor de influență pe care le revendică folosind eufemisme precum „spațiul postsovietic”, „vecinătatea apropiată” ori „regiuni de interes privilegiat rusesc” și, pe de altă parte, să concureze geopolitic cu Occidentul fie prin imitare, fie prin catalogare a propriilor acțiuni ca fiind o simplă replicare a celor atribuite vesticilor (Ingimundarson, p. 186). Așadar, interesele naționale ale fiecărui stat în parte sunt cele de care depind cu adevărat politicile de recunoaștere a independenței Republicii Kosovo. Acest lucru este demonstrat fără echivoc de faptul că fiecare dintre cele 13 state membre ale G20 și ale UE care nu le recunosc dreptul kosovarilor la independență fie au avut de-a face recent, fie încă se confruntă cu diverse mișcări notabile cu aspirații autonomiste sau secesioniste.

În concluzie, în ciuda avertismentelor frecvente venite din partea reprezentanților ONU care exprimă cu intransigență faptul că poziția organizației este aceea că Republica Kosovo este un caz aparte care nu trebuie adoptat ca reper de către alte mișcări separatiste (Dietrich, p. 130), declarația unilaterală a independenței Republicii Kosovo și-a pierdut statutul de *sui generis*, din moment ce, *de facto*, precedentul kosovar influențează semnificativ politica internațională prin faptul că oferă un model de urmat pentru mișcările secesioniste de pretutindeni, calea kosovarilor spre independență devenind pentru acestea un soi de ghid al cărui pași trebuie îndepliniți pentru a-și atinge obiectivele separatiste. Astfel, pentru a beneficia de simpatie și credibilitate la nivel internațional, mișcările secesioniste trebuie să demonstreze nu doar că există o anumită formă de discriminare în țara din care fac parte, ci și că există un număr semnificativ de atrocități comise împotriva membrilor acestora, care constituie, de obicei, o minoritate la nivel național. Dacă guvernele nu comit însă asemenea acte împotriva lor, membrii mișcărilor separatiste le vor provoca pentru a-și îndeplini scopurile. Odată îndepliniți acești pași, tot ce mai au de făcut reprezentanții acestor mișcări este să-și atragă de partea lor cât mai mulți actori internaționali, această etapă dovedindu-se, de cele mai multe ori, a fi și cea mai dificilă dintre toate. Bineînțeles că și guvernele naționale sunt conștiente de acești pași și vor încerca să demonstreze faptul că reprezintă democratic întreaga populație a țării lor, fără să comită niciun fel de acte inumane ori discriminatorii. Statele mai puțin puternice vor încerca să atragă susținerea internațională de partea lor, justificându-și cauza drept „luptă împotriva terorismului”. În final, statutul definitiv al comunității care aspiră la independență și integritatea teritorială a statului în cauză sunt decise de cine reușește să câștige acest război diplomatic dintre mișcarea secesionistă și guvernul național (Hrnjaz, 2020, pp. 399-400).

BIBLIOGRAFIE:

1. Achcar, G. (2023). *The New Cold War: The United States, Russia, and China from Kosovo to Ukraine*. Chicago: Haymarket Books.
2. Almqvist, J. (2013). *The politics of recognition: The question about the final status of Kosovo*. În D. French (Ed.), *Statehood and Self-Determination: Reconciling Tradition and Modernity in International Law* (pp. 165-186). Cambridge: Cambridge University Press.
3. Baranovsky, V. (2015). *From Kosovo to Crimea*. În *The International Spectator*, 50(4), pp. 275-281. doi:10.1080/03932729.2015.1092677.
4. Boguslaw, A. (2020). *Suddenly Everyone Started to Love Our Anthem, Our Flag: Identity Construction, Crisis, and Change*, în (Almost) Sovereign Kosovo. *Nationalities Papers*, 48(4), pp. 721-736. doi:10.1017/nps.2018.78
5. Cakolli, E. (2020). *Kosovo: Between universal non-recognition and 'derecognitions'*. Prishtina: Kosova Democratic Institute.
6. Castan Pinos, J. (2019). *Kosovo and the Collateral Effects of Humanitarian Intervention*. Abingdon: Routledge.
7. Centanni, E. (2020), Political Geography Now, <https://www.polgeonow.com/2020/09/which-countries-recognize-kosovo-independence.html>. accesat la 22 mai 2024.
8. Chomsky, N., Džalto, D., Grubačić, A. (2018). *Yugoslavia: Peace, War, and Dissolution*. Oakland, CA: PM Press.
9. Convenția de la Montevideo (1933). *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*. Montevideo: A șaptea Conferință Internațională a Statelor Americane.
10. Cox, J.K. (2002). *The History of Serbia*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
11. Declarația de independență a Republicii Kosovo (2008). *Kosovo Declaration of Independence*. Prishtina: Parlamentul Republicii Kosovo.
12. Dietrich, F. (2010). *The status of Kosovo – reflections on the legitimacy of secession*. *Ethics & Global Politics*, 3(2), 123-142. doi:10.3402/egp.v3i2.1983.
13. Dobrokhoto, L.N. (2018). *Kosovo as a Factor of the World Order Change*. În D. Proroković (Ed.), *Kosovo: Sui Generis or Precedent in International Relations* (pp. 54-65). Belgrad: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
14. Dugard, J. (2013). *The Secession of States and Their Recognition in the Wake of Kosovo*. Haga: Hague Academy of International Law.
15. Džihic, V., Kramer, H. (2009). *Kosovo After Independence: Is the EU's EULEX Mission Delivering on its Promises?* Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
16. Escudero Espinosa, J.F. (2017). *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World: Kosovo v. Crimea*. Cham, Elveția: Springer.
17. Fella, S. (2024). *Kosovo: developments since 1999 and relations with Serbia*. Londra: House of Commons Library.
18. Hrnjaz, M. (2020). *Twenty years after the NATO armed intervention: The Kosovo case and remedial secession*. *Međunarodni problemi*, 72(2), pp. 379-403. doi:10.2298/MEDJP2002379H.
19. Ilic, L. (2013). Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_ethnic_groups_in_Kosovo,_2011_census.gif, accesat la 22 mai 2024.
20. Ingimundarson, V. (2023). *Russia's Use of the Kosovo Case to Legitimize Military Interventions and Territorial Conquests*. În R.Z. Aliber, M. Gudmundsson, G. Zoega (Eds.), *Fault Lines After COVID-19: Global Economic Challenges and Opportunities* (pp. 185-198). Cham, Elveția: Palgrave Macmillan.
21. Jelesijević, A. (2023). *The Application of Remedial Secession in the International Law (Case Study: Kosovo, Abkhazia, South Ossetia and Crimea)*. *Ukrainian Policymaker*, 12(3), pp. 28-37. doi:10.29202/up/12/3.
22. Kos-Stanišić, L., Luša, Đ. (2018). *Position of Latin America towards Kosovo*. În D. Proroković (Ed.), *Kosovo: Sui Generis or Precedent in International Relations* (pp. 239-259). Belgrad: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
23. Metodiev, K. (2018). *Catalonia and Kosovo Cases (Comparative Analysis)*. În D. Proroković (Ed.), *Kosovo: Sui Generis or Precedent in International Relations* (pp. 273-298). Belgrad: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
24. Newman, E., Visoka, G. (2018). *The Foreign Policy of State Recognition: Kosovo's Diplomatic Strategy to Join International Society*. În *Foreign Policy Analysis*, 14(3), 367-387. doi:10.1093/fpa/orw042.
25. Nte, T.U. (2023). *The Burden of Recognition in the Unilateral Declaration of Independence by Kosovo*. În *Global Journal of Political Science and Administration*, 11(1), 1-19. doi:10.37745/gjpsa.2013/vol11n1119.
26. Richter, S., Halbach, U. (2009). *A dangerous precedent? The political implications of Kosovo's independence on ethnic conflicts in South-Eastern Europe and the CIS*. *Security and Human Rights*, 20(3), pp. 223-237. doi:10.1163/187502309789192496.
27. Rotaru, V., Troncota, M. (2017). *Continuity and change in instrumentalizing 'The Precedent'. How Russia uses Kosovo to legitimize the annexation of Crimea*. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(3), pp. 325-345. doi:10.1080/14683857.2017.1348044.
28. UNSCR 1244 (1999). *Resolution 1244*. New York City: Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite.
29. Vakhtangidze, V. (2011). *The Impact of Kosovo: A Precedent for Secession in Georgia?* În J. Summers (Ed.), *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights* (pp. 395-426). Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
30. Visoka, G. (2018). *Acting Like a State: Kosovo and the Everyday Making of Statehood*. Abingdon: Routledge.
31. I.L.M. 1217 (1999), *Military Technical Agreement between the International Security Force („KFOR”) and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia, Kumanovo*.